

■ Potresno svjedočenje Marka Pleića, uznika u Lepoglavi i na Brijunima

Tajna komunističke plinske komore

»Taj objekt iz kojeg se izvezio pepeo nalazio se u jednoj dolini sjeveroistočno oko 350 do 500 metara od Bijele vile. Tada sam s Dušanom Šimićem sjeo po strani pa mi je tzv. moj rođak rekao: 'A što će rasti trava na ovom hrvatskom dubretu!' Nakon tog njegova iskaza počeo sam prilaziti bliže ljudima koji su prosijavali pepeo. Među njima bili su i moji prijatelji. Oni su mi pokazivali ostatke prosijanog a u tome je bilo najviše najtvrdih ljudskih kostiju među kojima su bile koljenice, zglobovi te žice i lanci. U blizini izlaznih vrata objekta iskopana je rupa veličine tri sa tri metra i ostatke su u nju zatrpali«, kaže Pleić.

Vjencislav Prlić sa Širokog Brijega i Vid Lauc iz okolice Gruda. U našem stvarnom dogovoru najjednostavnije je bilo to, dakle proglasili me Srbinom jer smo znali da je među nama Srbin Dušan Šimić koji je bio komandir milicije. Kako je moja majka imala djevojačko prezime Šimić, a bila je Hrvatica iz Golubića, isto prezime imao je taj komandir, dakle Šimić, koji je bio Srbin, pa smo se počeli zvati rođacima. Ostao sam čvrst u dogovoru s prijateljima kako ćemo šutjeti i nećemo otkriti da sam i ja Hrvat. Kako sam bio zamjenik poslovođa, jednom prigodom mi se povjerio Dragoljub Pejić, koji je bio negdje iz Srijema i imao prezime slično mome. Nije provjeravao tko sam i odakle sam. Rekao mi je otvoreno: 'Marko, kad će doći naše vreme da koljemo Hrvate?'

Vlado Čutura

Poznatim popularnim osobama kao i brojnim turistima hrvatski otoci Brijuni samo su u lijepom sjećanju. Mjesto je poput onih iz bajke, od prirodne ljepote do drugih raskoši što ih je ljudska ruka svojim umijećem utkala. Posebno lijepo uspomene nose oni koji su imali priliku posjetiti rezidencijsku palaču Bijelu vilu na Brijunima, zdanje uklopljeno u raskošnu prirodnu ljepotu.

Dok se mnogi dive ljepoti toga kraja, okoliša i arhitekture, malo tko promišlja kako je to sve nastalo, posebno rezidencijske kuće koje su građene poslije Drugoga svjetskog rata. I ondje je utkan rad žrtava, robova, hrvatskih i talijanskih zatvorenika, robova ništa manje nego onih u vremenu Dioklecijana, Nerona, Kaigule. Tako je i Bijela vila koja je pretežno izgrađena rukama zatvorenika, i to onih koji su mislili drukčije od ideologije Komunističke partije. Tako su oni ljepotu Brijuna doživljavali u sasvim drugom ozračju.

Među njima bio je Marko Pleić, koji je rođen 23. listopada 1926. u Cisti Velikoj kod Imotskoga kao devedet djeteta od oca Jakova i majke Anice rođene Šimić iz Golubića kod Knina. Po zanimanju je umirovljeni građevinski radnik. Dolaskom samostalne Republike Hrvatske Pleić je upozoravao na to što su komunističke vlasti činile na Brijunima i otkriva komunističke zločine za koje je on znao. Nije želio da određeni zločini ostanu komunistička tajna, što više Pleić je govorio i o pozadini određenih događaja. Tako je u objavljenoj knjizi »Kamen na srcu« napisao: »Teški hladni kamen nosio sam punih 57 godina, od onog dana kad sam pošao u prvi razred osnovne škole. Taj teški teret stavi mi na srce uoči Petar Ristić. U prvom razredu za školskom klupom, uoči postavi pitanje nama mališanima iz prvoga razreda koje smo nacije. Djeca pogledaše u pod zamisljeni, a ja se brzinom javih za odgovor želeći da prvi dobijem pohvalnu riječ od uče. Sa svojim krestavim dječakćim glasom naglasih da smo Hrvati. Ali odmah zapazih po izrazu našeg uče da sam se prevario u svom iskakanju. Opazih strašan pogled uče. Pozva me da izidem iz klupe, oštro naredi da ispružim ruke pa me počne udarati šibom po dlanovima, ponovi nekoliko puta. Osjetih strašnu bol, ali stisnuh zube bez glasnog plača. Valjda ga je to još više razljutilo pa tada dreknu psujući mi majku...«

Tražili su likvidaciju svjedoka

Pleić je otišao u hrvatsku vojsku sa 17 godina, i to u Omiš. Po svršetku rata bio je u logoru 1945. Nakon izlaska iz logora bio je svjedokom

ubojstva mještana Šarića, što ga je kasnije moglo stajati glave. »Rekao sam samo istinu jer sam bio naivan u tim svojim godinama«, kaže Pleić. »Njega su ubili tu u jednoj gostionici, a Nediljko Bartulović iz Blata na Cetini dao ga je ubiti. Kako sam to znao, dolazim su dva puta po noći, razbijali crijepe, izazivali da izidem van kako bi me likvidirali. Smetalo im je što sam znao za njihove zločine. Pozvali su me 1946. na saslušanje ti koji su ubili tog mladića Šarića. Ondje je bio meni dotada nepoznat čovjek Nediljko Bartulović. Uvijek sam imao dokaze o onome što govorim. Želio sam u zatvor jer tamo bih bio najsigurniji. Navodili su razna imena kako bih ja nasjeo i kako bi me likvidirali. Znao sam, ali sam šutio jer mi je prijatelj likvidacija kao svjedoku. Petar zvani Atletka stavljao mi je cijev od pištolja u usta s prijateljom da govorim istinu. Kako sam šutio i nisam htio ništa reći, pustili su me kući. Uvečer mi je došao predsjednik mjesnog odbora Krsto Pleić i tajnik odbora Vice Mandarić. Pleić mi je donekle pomogao jer smo bili prijatelji po tome što je njegova sestra bila žena mog brata. On me nije dao odmah likvidirati. Znao sam da je Vice Mandarić udario kolcem Šarića po glavi da mu je pukla lubanja. Ponovno su dolazili mojoj kući pa su uvečer naišli na moju pokojnu mamu. Bila je nepismena i hrabra. Mog brata koji se krio mama je čuvala po noći. Opet su me pozvali i pitali poznajem li onoga u civilu. Rekao sam da ne znam. Kazali su da je to Nediljko Bartulović. Shvatio sam: Veliki su i snažni, spavašaj se kako znaš.«

Srbin Mile spasio ga od smrti

»Pobjegao sam dva dana prije Božića 1946. Htio sam otići u šumu, a mama mi je zrelije mislila, pa mi je rekla da idem k starijem bratu u Slavoniju. Ona mi je savjetovala da odem k bratu i da se odmah uputim, samo da sačuvam glas. Našli smo se brat i ja u Zagrebu. Rekao sam mu da bježim, a on mi je kazao da odem, ali ne u njegov stan nego k susjedu u

● Ostaci ljudskih kostiju među brijunskim bambusima

Strizivojnu. Nakon desetak dana i ondje je bila potjera za mnóm. Došli su provjeriti jedno jutro k bratu jer sam i ondje, a mi smo upravo bili za doručkom. Komandir milicije, Srbin po narodnosti, Ličanin Mile, rukovao se s mojim bratom Stipom, jer je moj brat radio na željeznici pa su ga poznavali. Pitao je tko ti je taj, pokazujući mene. Brat je znao da sam pobjegao, a ja sam odmah rekao da smo braća. Rekao je mom bratu: 'Stipe, što ćemo sad?' Imam nalog da ti brata sprovedem u Cistu Veliku. Brat mu je rekao 'možemo li se mi-

automata sasuo cijeli rafal u glavu. To bi mene sve čekalo da sam se vratio«, kaže Pleić.

Zatvorenicu gradili Bijelu vilu

»Starija braća s još desetericom bližih rođaka iz Ciste Velike i Golubića ubijeni su nakon završetka Drugoga svjetskog rata a za mjesto njihova stradanja nikad se nije saznalo«, svjedoči Pleić. »Bili su svi mlađi od 30 godina i stradali su po klasičnom partizanskom, odnosno tada već po komunističkom receptu bez suđenja, bilo kako obrazloženo. Na zvjerski način ubijeni su i izgubili su živote kao i mnogi mladići iz Ciste Velike. Po-

čeni brojnim komunističkim zlodjelima, ja sam se uspio spasiti od njihove ruke tako što sam pobjegao u ilegalu 1946. te sam se skrivao pod tuđim imenom. Preko izdajnika ipak otkriven g. 1948. osuđen sam na Okružnom sudu u Rijeci na četiri i pol godine.« Opuštenija ga je teretila da je pripadao hrvatskoj obitelji s još svoja dva brata koja su služila vojsku u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Upućen sam na izdržavanje kazne u zatvor u Lepoglavi.

Izdržavajući kaznu u kaznionici Lepoglava 1949. proveden sam na prisilni rad na otočje Brijuni. Prvu godinu zatočeništva u Lepoglavi završio sam tečaj za građevinarstvo pa sam tako po premještanju na Brijune postavljen za pomoćnika poslovođa, bivšem partizanskom majoru Anti Široli. On je bio Istranin koji je tada bio na izgradnji Bijele vile koja je kasnije postala predsjednička rezidencija. Izvodili smo radove na tada zvanj Titovoj a kasnije Bijeloj vili. U to vrijeme bilo nas je oko 120 kaza ubijena iz kaznionice Lepoglava i Stara Gradiška koji smo radili na toj gradnji. Mnogi su se čudili kako sam ja tako mlad postavljen na takvo radno mjesto, dakle na mjesto pomoćnika poslovođe.

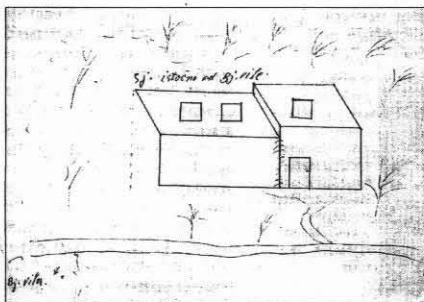
Moji prijatelji u dogovoru sa mnóm proglasili su me Srbinom, pa mi je i to pomoglo. Među njima su bili Drago Bjelomarić iz Šibenika,

Po dolasku demokratske države osobno je Marka Pleića primio i saslušao predsjednik dr. Franjo Tuđman i određena je komisija koja se uvjerila u istinitost njegova svjedočenja.

moji'. Komandir je kazao 'neka se izgubi'. Zahvaljujući njemu i još jednom čovjeku koji je dobar bio s mojim bratom ja sam ostao i u toj situaciji živ. Dobio sam iskaznicu s udarenim pečatom i neispisanu. Tako sam napravio osobnu kartu pod lažnim imenom. Koristio sam muslimansko ime i prezime iz Blagaja. Živio sam tako do lipnja 1948. dokad je afera prošla. Poslije mog bijega pretresali su kuću. Uzeli su maminu postelju i prevrnuti joj sve i pitali: 'Gdje kriješ ustašu?'

Veliki zločin napravio je i Ivan Šodan koji je ubio više ljudi nego je imao vlasni na glavi. On je u Cisti ubio mog susjeda Jakova Mlikotiča. Čovjek nije nikad bio ni u kakvoj vojsci, a iza njega je ostalo šestoro djece. Izveli su ga iza kuće i Šodan mu je iz-

● Objekt iz kojeg je izvezen pepeo ljudskih žrtava nalazio se sjeveroistočno od Bijele vile

Najvjerojatnije - plinska komora

Po dolasku demokratske države osobno ga je primio i saslušao dr. Franjo Tuđman i određena je komisija koja se uvjerila u istinitost njegova svjedočenja. »Tada zbog viših interesa to nije izišlo u javnost, što sam saznao naknadno.

I danas se svega sjećam. Taj objekt nalazio se otprilike od 350 do 500 metara sjeveroistočno od Bijele vile. Krivudavim putem do te udoline najviše su stradavali istarski Talijani koji su tada optimalni za Italiju. Nisu mogli izići van pa je tako po procjeni stradalo oko 30.000 Talijana i Hrvata od zloglasne Komunističke partije po diktatoru Josipa Broza Tita. Ondje je najvjerojatnije bila jugoslavenska partizanska i komunistička plinska komora. Uz Talijane ondje su spaljivani i Hrvati. Mnogi su nestali ondje, a za njihov se grob ne zna. Objekt se nije mogao vidjeti sa strane, tj. zapaziti dok se ne bi potpuno njemu približilo jer se nalazio u udolini okružen brežuljcima i šumom skoro sa svim stranama osim jednoga uskog prolaza s južne strane, i to u krivudavim pristupnim putem. ■